

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Udostępnianie zbiorów w Czytelni Ogólnej i Matematycznej Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego : spostrzeżenia dotyczące współczesnej obsługi czytelniczej

Author: Renata Mateusiak, Małgorzata Kustra

Citation style: Mateusiak Renata, Kustra Małgorzata. (2008). Udostępnianie zbiorów w Czytelni Ogólnej i Matematycznej Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego : spostrzeżenia dotyczące współczesnej obsługi czytelniczej. W: M. Kycler, D. Pawelec (red.), "Biblioteka otwarta : wczoraj i jutro Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego" (S. 129-139). Katowice : Oficyna Wydawnicza Waław Walasek.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępnianie zbiorów w Czytelni Ogólnej i Matematycznej Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego. Spostrzeżenia dotyczące współczesnej obsługi czytelniczej

Czytelnie stanowiące oddzielne lokale biblioteczne przeznaczone do udostępniania prezenyjnego znane są od XIX wieku. Forma ta określana też „praudostępnianiem”¹ w dalszym ciągu jest jednym ze sposobów pożyczania różnorodnych zbiorów bibliotecznych, których stale przybywa. Wyróżnia się dwa rodzaje czytelni: ogólne – tworzone dla ogółu czytelników oraz specjalne (specjalistyczne) – przeznaczone głównie dla jednej kategorii użytkowników, bądź gromadzące jeden rodzaj piśmiennictwa².

Zautomatyzowane biblioteki nazywane są mediatekami, gdyż gromadzą różnorodne materiały biblioteczne, a więc oprócz drukowanych, także elektroniczne i multimedialne. Większość polskich bibliotek akademickich osiągnęła etap rozwoju instytucji hybrydowej³. Coraz mniej osób spędza czas na lekturze w czytelni; większość woli wypożyczyć dokumenty biblioteczne

---

¹ J. Wojciechowski: *Udostępnianie*. W: Tenże: *Bibliotekarstwo. Kontynuacje i zmiany*. Kraków 1999, s. 51

² *Bibliotekarstwo*. Red. Z. Żmigrodzki. Wyd. 2. Warszawa 1998, s. 158–161; J. Ratajewski: *Biblioteka*. Cz. 2: *Udostępnianie zbiorów i działalność informacyjna*. Katowice 1978, s. 7, 13–16.

³ Tzn. łączącej dwa światy: rzeczywisty, utworzony przez fizycznie istniejącą placówkę, z wirtualnym, obejmującym cyfrową przestrzeń informacyjną. Zob. L. Derfert-Wolf: „Klient nasz pan” – implikacje dla biblioteki dziś i jutro. W: *Czytelnik czy klient?* EBIB. Materiały konferencyjne nr 12. Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/torun/derfert.php>; G. Piotrowicz: *Model hybrydowy jako optymalny wariant funkcjonowania i rozwoju współczesnej biblioteki akademickiej*. W: *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Rzeszów-Czarna, 1–3 czerwca 2005*. Rzeszów 2005, s. 11–24.

do domu, sporządzić odbitkę kserograficzną, sfotografować aparatem cyfrowym bądź zeskanować potrzebny tekst, skorzystać w Internecie ze wskazanych przez bibliotekarza źródeł.

Współczesne udostępnianie prezencyjne w bibliotekach naukowych było przedmiotem wielu badań, powstały interesujące artykuły i wystąpienia konferencyjne. Prezentowano w nich księgozbiory czytelników oraz ich zaplecza magazynowego, analizowano statystykę wykorzystania zbiorów i frekwencję czytelniczą. Często materiał badawczy uzupełniano omówieniem ankiet i statystyk⁴. Rozpatrywano potrzeby czytelnicze, także w aspekcie problematyki zarządzania jakością w bibliotece⁵.

W BUŚ w ostatnich latach nie przeprowadzono szczegółowych badań dotyczących tej problematyki, zaś nieliczne prace opublikowane w prasie bibliotekarskiej sięgają jeszcze ubiegłego wieku. Na uwagę zasługuje analiza wykorzystania księgozbioru Czytelni Ogólnej sporządzona przez Monikę Konieczną (Laber) i Małgorzatę Wagę⁶ oraz rozważania Marii Gacińskiej (Kycler) i Bogumiły Warząchowskiej na temat kompetencji czytelniczych naszych użytkowników⁷. Pogłębiając tematykę udostępniania prezencyjnego, chcemy przedstawić niektóre ele-

---

⁴ E. Lepkowska, G. Kostecki: *Usługi biblioteczne w czytelnikach na przykładzie Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej*. W: *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność. Materiały konferencyjne: Poznań 15–17 czerwca 2005*. Red. H. Ganińska. Poznań 2005. T. 2, s. 30–41; B. Mikuszevska-Kamińska, R. Mroczek: *Słów kilka o czytelnictwie studentów AWF w Krakowie*. „Biuletyn Informacyjny” 2001 nr 1. Tryb dostępu: <http://biblioteka.awf.krakow.pl/biul101.htm>; E. Petrović, M. Michalski: *Czytelnik w drodze po informację prawniczą. Z doświadczeń pracownika informacji dziedzinowej Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*. W: *Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej. Łódź, 23–25 czerwca 2004 r. Materiały konferencyjne*. Łódź 2004, s. 257–272; J. Zablotni: *Stan czytelnictwa w Czytelni Głównej BU KUL*. Tryb dostępu: http://pater.kul.lublin.pl/akademia/2005_02_28/czytelnictwo_w_cg_bu_kul_1989-2004.htm; E. Żelawska: *Czytelnia Biblioteki Głównej Politechniki Opolskiej*. „Bibliotekarz” 2002, nr 5, s. 19–21.

⁵ A. Spaleniak, Ż. Szerksznis: *Badania potrzeb użytkowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu*. „Biblioteka” Nr 7 (2003), s. 79–94; Ż. Szerksznis, A. Spaleniak: *Użytkownik Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu – jego potrzeby, poziom zadowolenia i satysfakcji*. W: *Czytelnik czy klient?* Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/torun/szerksznis.php>.

⁶ M. Konieczna, M. Waga: *Uwagi o wykorzystaniu księgozbioru Czytelni Ogólnej Biblioteki Głównej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*. „Bibliotekarz” 1990, nr 10/11, s. 8–12; B. Warząchowska: *Uwarunkowania motywacji czytelniczych studentów*. „Bibliotekarz” 1996, nr 11, s. 10–13; Taż: *Wpływ biblioteki i bibliotekarza na motywację czytelniczą studentów*. „Bibliotekarz” 1997, nr 3, s. 9–11.

⁷ M. Gacińska, B. Warząchowska: *Formy pracy z czytelnikiem w katalogach Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*. „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” 2001, nr 3, s. 46–49; Też: *Sprawności czytelnicze studentów w ocenie nauczycieli akademickich a oferta dydaktyczna biblioteki uczelnianej*. „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” 2002, nr 3/4, s. 38–41.

menty pracy Czytelni Ogólnej i Czytelni Matematycznej. Obecnie funkcjonują one w obrębie Oddziału Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej.

Czytelnia Ogólna początkowo działała pod nazwą Czytelnia Główna⁸, a następnie jako Czytelnia Humanistyczna, gdyż znajdowały się tutaj dzieła ogólne z zakresu nauk społecznych, historii, literatury, językoznawstwa⁹. Przez wiele lat w jednym lokalu funkcjonowały dwie czytelnie – Ogólna i Czasopism. W 1988 Czytelnia Ogólna stała się odrębną jednostką organizacyjną mającą na celu udostępnianie druków zwartych¹⁰. Ważnym wydarzeniem było umieszczenie tutaj księgozbioru Profesora Bogdana Suchodolskiego. Podczas sesji naukowej zorganizowanej 10 IV 1997, poświęconej działalności Profesora nadano czytelni Jego imię i odsłonięto tablicę pamiątkową autorstwa Krzysztofa Nitscha, artysty-rzeźbiarza, profesora krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych¹¹. W 2005 księgozbiór profesorski został przeniesiony do odrębnego magazynu, a jego miejsce zajęły czasopisma bieżące. U podłoża zmian leżało ponowne połączenie dwóch czytelni: Ogólnej i Czasopism. Po likwidacji Oddziału Czasopism (V 2007) czasopisma i prasa bieżąca stały się integralną częścią Czytelni im. Prof. B. Suchodolskiego.

W Czytelni Ogólnej zgromadzono ok. 13 tys. woluminów wydawnictw zwartych (w ostatnim roku sprawozdawczym odnotowano ich 12821)¹². Wśród nich znajdują się głównie encyklopedie (ogólne i specjalistyczne – z podziałem na polskie i obce) i słowniki (językowe, dziedzinowe). W profilu księgozbioru dominują publikacje reprezentujące nauki humanistyczne i społeczne. Uporządkowane są w kilkunastu działach: bibliotekoznawstwo, ekonomia, filozofia, historia, historia kultury, językoznawstwo, nauka o literaturze, medioznawstwo, naukoznawstwo, polityka, pedagogika, prawo, psychologia, religioznawstwo, socjologia, teksty literackie (w tym seria „Biblioteka Narodowa”). Na wyraźne zapotrzebowanie użytkowników wyodrębniono wydawnictwa dotyczące Unii Europejskiej. Posiadamy także zbiory z zakresu nauk przyrodniczych (biologii, geografii, medycyny, ochrony przyrody). W poszczególnych działach zastosowano podział wewnętrzny na: encyklopedie, słowniki, bibliografie, opracowania. W czytelni umieszczono także komplet „Prac Naukowych Uniwersytetu Śląskiego”. Księ-

---

⁸ *Przysposobienie biblioteczne*. Oprac. L. Kałkusińska, J. Ratajewski. Katowice 1972, s. 32.

⁹ A. Kaszper, A. Kowolik: *Przysposobienie biblioteczne dla studentów Uniwersytetu Śląskiego*. Katowice 1976, s. 33.

¹⁰ M. Konieczna, M. Waga: *Uwagi o wykorzystaniu księgozbioru Czytelni Ogólnej...*, s. 9.

¹¹ *Pamięci Prof. Bogdana Suchodolskiego*. „Gazeta Uniwersytecka” 1997, nr 43–44, s. 5.

¹² *Sprawozdanie z pracy Czytelni Ogólnej Biblioteki UŚ w roku 2007*. Maszynopis.

gozbiór czytelniany jest stale analizowany pod kątem przydatności merytorycznej, selekcjonowany i aktualizowany.

Znajduje się tu także ponad 370 tytułów czasopism zróżnicowanych tematycznie. W większości są to pozycje otrzymywane z prenumeraty. Periodyki uszeregowano alfabetycznie z włączeniem dzienników i kilku tygodników. Dysponujemy dużą grupą czasopism zagranicznych, m.in. „Nature”¹³ i „Science”. W czytelnii prezentujemy zwykle rocznik bieżący i poprzedni, a starsze odsyłamy do magazynu; wyjątek stanowią „Bibliotekarz”, „Przegląd Biblioteczny”, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”. W ramach usługi specjalnej prowadzamy również zbiory oddane w depozyt do Biblioteki Wydziału Prawa i Administracji.

W początkowym okresie istnienia BUŚ, zbiory matematyczne były udostępniane w Bibliotece Instytutu Matematyki (BIM), mieszczącej się przy ul. Wita Stwosza 17. Ponieważ lokal, który wówczas zajmowała BIM był zbyt mały dla wciąż powiększającego się księgozbioru, w grudniu 1971 przeniesiono czasopisma do pomieszczenia w gmachu Instytutu Matematyki i Fizyki przy ul. Uniwersyteckiej 4, tworząc czytelnię czasopism matematycznych. Już wtedy było wiadomo, że jest to chwilowe rozwiązanie problemu lokalowego. Priorytetem Dyrekcji Instytutu stało się jak najszybsze umieszczenie jednostki w zespole nowych budynków dydaktycznych, co nastąpiło w 1973. Wówczas Instytut Matematyki i Biblioteka znalazły siedzibę przy ul. Bankowej 14¹⁴. BIM włączono w strukturę BG UŚ¹⁵ i do połowy lat 80-tych działała w ramach Oddziału Udostępniania BG jako Czytelnia Matematyczna. Po powołaniu Oddziału Zbiorów Chemiczno-Matematycznych w 1985–2007 nadal pełniła funkcję czytelni instytutowej.

Księgozbiór Czytelni Matematycznej obejmuje ok. 12 tys. woluminów druków zwartych z dziedziny matematyki i informatyki, systematycznie uzupełnianych i aktualizowanych. Całość ułożona jest tematycznie w 36 działach, m.in. geometria, topologia, logika i teoria mnogości, analiza matematyczna, funkcje analityczne, analiza funkcjonalna, analiza numeryczna, równania różniczkowe, metody matematyczne w fizyce, biomatematyka, probabilistyka i statystyka, teoria liczb, kombinatoryka, algebra, teoria informacji, programowanie matematyczne, dydaktyka matematyki, matematyka elementarna, historia matematyki, konferencje, dzieła zebrane. W związku z nową specjalnością na studiach matematycznych „matematyka w finansach i ekonomii” powstał dział zawierający pozycje z zakresu „matematyka w ekonomii”. Osobne

---

¹³ W 2008 zrezygnowaliśmy z wersji drukowanej.

¹⁴ K. Pojda [oprac.]: *Sprawozdania z działalności Biblioteki Instytutu Matematyki*. Maszynopis.

¹⁵ H. Kot [oprac.]: *Biblioteka Główna. W: 10 lat Uniwersytetu Śląskiego*. 1968–1978. Red. J. Kantyka. Katowice 1978, s. 190.

miejsce w czytelni zajmują książki komputerowe, podzielone według poszczególnych zagadnień tej dziedziny wiedzy, m.in. języki programowania, bazy danych, grafika komputerowa, systemy operacyjne, sieci komputerowe, ochrona danych. Literatura o tematyce komputerowej szybko ulega dezaktualizacji, jest więc systematycznie selekcjonowana i uzupełniana, aby tworzony księgozbiór był wartościowy i zachowywał cechy nowości.

Na odrębnych regałach znajdują się podręczniki (podzielone i oznaczone według podstawowych dziedzin matematyki), opracowania ogólne, słowniki językowe, tablice matematyczne, słowniki i encyklopedie matematyczne. Oddzielnie wyeksponowano dzieła wybitnego polskiego matematyka Wacława Sierpińskiego. Ponieważ czytelnia umożliwia czytelnikom swobodny dostęp do półek (co czytelnicy bardzo sobie cenią), dla celów praktycznych bardziej popularne podręczniki umieszczono za ladą biblioteczną. Zapewnia to lepszą kontrolę i szybszą obsługę czytelników. Nowości książkowe, są eksponowane na wydzielonej półce, aby czytelnicy mogli się z nimi zapoznać.

Księgozbiór matematyczny obejmuje szereg cenionych przez matematyków serii wydawniczych, z których najliczniej reprezentowane są serie wydawnictwa Springer („Lecture Notes in Mathematics”, „Graduate Texts in Mathematics”, „Grundlehren der Mathematischen Wissenschaften”). Najpopularniejsza matematyczna seria polska, mająca oddzielne miejsce na półkach to „Monografie Matematyczne”, ukazujące się od 1932.

Czytelnia Matematyczna udostępnia 302 tytuły czasopism. Niektóre z nich dokumentują historię polskiej i światowej matematyki od XIX w. Z polskich czasopism warto wymienić:

- „Prace Matematyczno-Fizyczne”, od 1896¹⁶;
- „Wiadomości Matematyczne”, od 1914 do 1939, reaktywowane w 1955 i od tegoż roku wciąż nabywane do zbiorów;
- „Fundamenta Mathematicae”, którego pierwszy tom ukazał się w 1920;
- „Studia Mathematica”, ukazujące się od 1929;

Najstarsze zagraniczne czasopisma matematyczne wciąż kompletowane to:

- „Journal für die Reine und Angewandte Mathematik“, od 1826;
- „Mathematische Annalen” – w wersji drukowanej dostępne za 1869–2005, obecnie udostępniane w formie elektronicznej,
- „Annals of Mathematics” – dostępne od 1926.

---

¹⁶ Ukazujące się w 1888–1951. Tradycja tego czasopisma jest kontynuowana od 1955 przez „Prace Matematyczne” Polskiego Towarzystwa Matematycznego.

Aktualnie prenumerowanych jest 39 czasopism w tym 9 polskich. Poprzez dary, kupno i wymianę do czytelnicy wpływa na bieżąco 99 tytułów. W ramach konsorcjów, czytelnicy mają dostęp do ok. 682 tytułów pełnotekstowych czasopism elektronicznych z dziedziny matematyki. Serwisy e-czasopism dają olbrzymie możliwości wyszukiwawcze, co znacznie podwyższa jakość świadczonych przez czytelnice usług. Dużym plusem jest możliwość wyszukiwania artykułów według zagadnień, przez co użytkownicy zyskują łatwy i szybki wgląd do niezbędnych im materiałów.

Czytelnia Matematyczna posiada elektroniczny dostęp do międzynarodowej bibliografii Mathematical Reviews pn. MathSciNet. Zawiera ona ok. 2 mln opisów bibliograficznych z abstraktami publikacji z dziedziny matematyki i nauk pokrewnych (od 1940)¹⁷. Bazę charakteryzują wielorakie kryteria wyszukiwawcze, co zapewnia jej dużą popularność wśród pracowników naukowych i studentów starszych lat, poszukujących materiałów do prac magisterskich. Bibliotekarze równie często sięgają po tę czasami przysłowiową „ostatnią deskę ratunku”, zwłaszcza w sytuacji poszukiwań przy błędnym lub niekompletnym opisie bibliograficznym.

Z czytelni BUŚ może skorzystać każdy zainteresowany naszymi zbiorami, także osoby nie zapisane do wypożyczalni. Czytelnie mogą pomieścić jednorazowo kilkudziesięciu użytkowników (Ogólna – 42, Matematyczna – 35).

Czytelnię Ogólną odwiedzają studenci z całego Uniwersytetu Śląskiego, jednak przeważają osoby studiujące na Wydziale Nauk Społecznym i na Wydziale Filologicznym. Kilka lat temu, przed powstaniem nowego gmachu Biblioteki Wydziału Prawa i Administracji chętnie bywali tu przyszli prawnicy. Wśród czytelników wciąż wzrasta grupa słuchaczy prywatnych szkół wyższych regionu. Użytkownicy Czytelni Matematycznej to głównie studenci matematyki i informatyki oraz pracownicy naukowcy Instytutu Matematyki. Czytelnia służy także studentom Akademii Ekonomicznej i Politechniki Śląskiej, uczniom i olimpijczykom szkół ponadpodstawowych, miłośnikom matematyki.

W ciągu ostatnich lat, zwłaszcza od 2004 można zaobserwować spadek liczby czytelników. W 2001–2003 Czytelnia Ogólna odnotowała znacznie więcej odwiedzin niż Matematyczna, jednak w kolejnych latach wartości były już zbliżone. Mniej (o kilkaset rocznie) niż w Czytelni Matematycznej bywa tutaj pracowników. Studenci stacjonarni są porównywalną grupą w obu czytelniach, w czytelni matematycznej bywa mniej studiujących zaocznie – nawet dwukrotnie. Kategoria tzw. „innych” zdecydowanie wyróżnia się w Czytelni Ogólnej.

---

¹⁷ D. Czarnocka-Cieciura: *Język haseł przedmiotowych KABA a Mathematics Subject Classification*. Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/kaba/czarnocka.php>.

Udostępnianie zbiorów w Czytelni Ogólnej i Matematycznej Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego

W naszych czytelniach udostępniane są:

- zbiory stanowiące księgozbiór konkretnej czytelni – w naszym katalogu komputerowym określone jako „wolny dostęp”;
- dokumenty z magazynu – zarówno przeznaczone do „użytku w czytelni”, jak i do wypożyczenia;
- pozycje sprowadzone przez Wypożyczalnię Międzybiblioteczną;
- księgozbiór Prof. B. Suchodolskiego (w Czytelni Ogólnej);
- doktoraty (w Czytelni Ogólnej i w Pracowni Zbiorów Specjalnych);
- czasopisma;
- dokumenty elektroniczne i wirtualne.

Zamówienia składa się:

- poprzez wypisanie rewersu – jest to tradycyjna i wciąż popularna forma zamówień stosowana zarówno dla zbiorów czytelnianych, jak i magazynowych;
- komputerowo – metoda funkcjonuje od 2001, można zamawiać pozycje zlokalizowane w magazynie (do Czytelni: Chemicznej, Matematycznej, Ogólnej i Zbiorów Specjalnych) i w księgozbiorach podręcznych oddziałów zamkniętych BUŚ (tylko do Czytelni Ogólnej). Czas dostarczenia dokumentów wynosi od kilku minut do pół godziny.

Tabela 1. Frekwencja w Czytelni Ogólnej i Matematycznej (2001–2006)

Rok	prac.nauk.		stud. stac.		stud. zaocz.		inni		Razem	
	CzOg	CzM	CzOg	CzM	CzOg	CzM	CzOg	CzM	CzOg	CzM
2001	435	2046	9829	5861	1161	523	786	497	12211	8927
2002	328	1910	8224	6885	751	550	752	438	10055	8983
2003	298	1804	7387	5223	803	351	738	316	9226	7694
2004	305	1698	6113	5422	742	355	766	473	7926	7948
2005	357	1453	5451	5404	831	416	1048	423	7687	7696
2006	302	1465	5637	5205	667	361	1152	475	7758	7506

CzOg – Czytelnia Ogólna; CzM – Czytelnia Matematyczna; prac.nauk. – pracownicy naukowcy; stud.stac. – studenci stacjonarni; stud.zaocz. – studenci zaoczeni.

Źródło: Opracowanie własne sporządzone na podstawie sprawozdań z działalności czytelni: Matematycznej i Ogólnej.

W obu czytelniach zapewniamy wolny dostęp do półek, pozwalamy więc na korzystanie z zasobów podręcznych bez uprzedniego zamawiania. Nasi użytkownicy wolą podejść do półki i poszukać czegoś w odpowiednim dziale niż szukać w katalogu. W czytelniach nie zrezygnowaliśmy z tradycyjnych kartkowych katalogów. W Czytelni Ogólnej prowadzimy katalog alfabetyczny zbiorów, natomiast katalog działowy zlikwidowano kilka lat temu ze względu na znikome wykorzystanie. Czytelnia Matematyczna posiada katalog alfabetyczny i rzeczowy. Czytelnicy chętnie korzystają tu z obu katalogów, ale też często liczą na „dobrą pamięć” bibliotekarza. W Czytelni Ogólnej częściej poszukują dokumentów w katalogu komputerowym, tym bardziej, że pozycje z księgozbioru podręcznego opatrzone są w uwagach sygnaturą kierującą do półki.

Organizatorem i realizatorem udostępniania jest bibliotekarz, który podaje konkretne dokumenty, kieruje zainteresowanych do odpowiedniej półki, udziela wskazówek na temat księgozbioru, bierze pod uwagę sugestie dotyczące jego uzupełnienia. Wyjaśnia także jak prowadzić poszukiwania w katalogach, bibliografiach, bazach bibliograficznych (np. Biblioteki Narodowej) i pełnotekstowych. Nowym użytkownikom naszych czytelni poświęcamy więcej uwagi niż stałym bywalcom¹⁸. Większość czytelników oczekuje pomocy, którą zwykle otrzymuje.

Można zaobserwować wyraźną różnicę w wykorzystaniu zasobów czytelnianych. Księgozbiór Czytelni Matematycznej w zupełności zaspakaja potrzeby czytelnicze i zamawianie z magazynu BUŚ jest sporadyczne. Studenci zainteresowani są głównie podręcznikami polecanymi przez wykładowców. Często ich poszukiwania dotyczą bardziej szczegółowych zagadnień, np. pod kątem referatów czy prezentacji. Natomiast pracownicy naukowi sięgają po fachową literaturę, śledzą ukazujące się na bieżąco czasopisma i nowości książkowe.

W Czytelni Ogólnej zbiór podręczny jest ważny w obsłudze czytelniczej, ale poza nim regularnie czerpiemy z zasobów magazynowych. Rocznie udostępniamy kilkanaście tysięcy woluminów z księgozbioru czytelnianego i kilka tysięcy woluminów z magazynu. Najczęściej wykorzystywane są słowniki językowe i leksykony biograficzne, ale także dzieła naukowe z zakresu ekonomii, filozofii, polityki, prawa. W ostatnich latach czytelnicy szczególnie często poszukiwali publikacji na temat europejskich programów edukacyjnych, roli matki w rodzinie, równouprawnienia kobiet i mężczyzn w prawie pracy.

---

¹⁸ Nie inaczej jest w innych bibliotekach, por. M. Cupa, M. Berduszek: *Bibliotekarz na miarę czasów*. W: *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 19–21 czerwca 2006 r. Materiały konferencyjne*. Łódź 2006, s. 175–184; P. Weigt: *Bibliotekarz XXI wieku – umiejętności i predyspozycje do pracy z czytelnikiem*. W: *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich...*, s. 107–115.

Udostępnianie zbiorów w Czytelni Ogólnej i Matematycznej Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego

Statystyka uwzględnia także dokumenty sprowadzone z innych działów BUŚ, np. z Pracowni Zbiorów Specjalnych oraz za pośrednictwem Wypożyczalni Międzybibliotecznej z różnych bibliotek krajowych i zagranicznych, jak również prace magisterskie z Archiwum UŚ (w tabeli 2, kategoria spoza). Czytelnicy często przynoszą ze sobą własne materiały, dlatego ujmujemy je w statystyce. Ponadto bierzemy pod uwagę tzw. zamówienia niezrealizowane. Od roku akademickiego 2005/2006 notujemy wykorzystanie księgozbioru prof. B. Suchodolskiego, z którego niektóre pozycje zostawiamy na stałe w czytelni.

Tabela 2. Udostępnianie zbiorów w Czytelni Ogólnej (2001–2007)

Rok	Czytelnia	Magazyn	Spoza	Własne	Niezreal.	Ks. Such.	Ksero
2001	14668	8651	699	2267	1853	–	–
2002	11851	6899	664	2017	1120	–	–
2003	10414	6151	755	2501	720	–	–
2004	10788	5547	763	1697	568	–	5030
2005	11015	6142	368	870	673	200	6064
2006	12645	5750	315	815	653	888	7573
2007	12186	5328	248	715	600	801	6922

Ks. Such. – Księgozbiór prof. B. Suchodolskiego; Niezreal. – zamówienia niezrealizowane.

Źródło: Opracowanie własne sporządzone na podstawie sprawozdań z działalności Czytelni Ogólnej.

W 2007 udostępniono ponadto ok. 290 tytułów czasopism, najczęściej były to pozycje z zakresu bibliotekoznawstwa, prawa, psychologii i socjologii, z językoznawstwa i literaturoznawstwa. Z tytułów zagranicznych największą popularnością cieszyły się: „Nature”, „Newsweek”, „Science”. Korzystano także z dostępu do archiwum internetowego dzienników polskich; najwięcej logowań miała „Gazeta Wyborcza” i Rzeczpospolita”.

Trudno sobie obecnie wyobrazić udostępnianie bez zastosowania technologii elektronicznych. Wszystkie nasze czytelnie wyposażone są w stanowiska komputerowe: Czytelnia Ogólna – 14, Czytelnia Matematyczna – 8. Corocznie z zasobów internetowych tylko w Czytelni Ogólnej korzysta ponad tysiąc osób, przełomowy okazał się 2002 – odnotowano wtedy 2017 użytkowników.

Podczas udostępniania czasopism często sięgamy do bazy *Naukowe i fachowe polskie czasopisma elektroniczne* stanowiącej efekt współpracy Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informatyki

Naukowej UŚ i Biblioteki Uniwersyteckiej¹⁹, jak również do zbiorczej listy czasopism elektronicznych obejmującej ponad 16 tys. tytułów dostępnych w sieci komputerowej UŚ²⁰. Niejednokrotnie zamiast podawać periodyki w postaci tradycyjnej, uczymy korzystania z ich wersji elektronicznych, oszczędzając czas i eliminując konieczność zamawiania z magazynu bądź poszukiwań na półce.

Rozwój techniki wzbogaca możliwość wyboru, np. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego* jest w czytelni zarówno w postaci tradycyjnej książki, jak i na nośniku optycznym; istnieje także jego wersja wirtualna w Dir – „Domenie internetowych repozytoriów wiedzy”. Coraz częściej polecamy i zwracamy uwagę na publikacje z sieci. Korzystanie z tego typu zasobów jest łatwe i wygodne, nie wymaga bezpośredniej wizyty w bibliotece. Jednak dzięki pomocy bibliotekarzy oraz szkoleniom bibliotecznym czytelnik pogłębia wiedzę i umiejętności w zakresie wyszukiwania w tych źródłach. Popularyzujemy przede wszystkim Śląską Bibliotekę Cyfrową. Dużym ułatwieniem w przypadku bibliotek wirtualnych jest możliwość ich przeszukiwania za pomocą wyszukiwarki Google.

Biblioteki cyfrowe stają się szczególnie użyteczne, kiedy czytelnicy sygnalizują luki w zbiorach BUŚ. Wtedy proponujemy im odszukanie danego dzieła w zasobach wirtualnych i często bierzemy udział w tych poszukiwaniach, odkrywając przy tym brakujące nam dzieła.

Istotą pracy omawianych czytelń jest obsługa studentów i pracowników naukowych, którzy oczekują przede wszystkim szybkiego i łatwego dostępu do zasobów informacji. W dalszym ciągu na miejscu w bibliotece udostępniamy głównie tradycyjne książki i czasopisma, ale coraz częściej korzystamy z materiałów umieszczonych w Internecie. Bibliotekarze mając do dyspozycji media elektroniczne, wychodzą naprzeciw różnorodnym potrzebom czytelniczym i stwarzają dogodne warunki do otrzymania poszukiwanych dokumentów. O formie materiału, z którego skorzysta decyduje sam użytkownik; jeśli woli wersję drukowaną, należy mu ją udostępnić, bądź wskazać miejsce jej przechowywania, poinformować, że jeden dokument istnieje w postaci drukowanej, elektronicznej i wirtualnej.

Czytelnie, będąc ważnym warsztatem pracy dydaktycznej i naukowej, długo jeszcze nie stracą swoich użytkowników. Mimo dużej konkurencji ze strony źródeł elektronicznych istniejących w sieci, bibliotekarze są niezbędni jako przewodnicy po źródłach informacji różnego typu.

---

¹⁹ *Naukowe i fachowe polskie czasopisma elektroniczne*. Tryb dostępu: <http://www1.bg.us.edu.pl/bazy/czasopisma/>.

²⁰ *Zbiorcza lista czasopism elektronicznych Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*. Tryb dostępu: <http://atoz.ebsco.com/titles.asp?Id=slaski&sid=97248377&TabID=2>.

The article presents two reading rooms: Main and Mathematical functioning as a part of Circulation and Information Science Department at the University of Silesia Library. There were described several historical facts, type and subject matters of collected books. There were presented issues concerning reader service and circulation rules. There were pointed out some new possibilities that nowadays can be offered to the readers thanks to information technology and the Internet universality. On the basis of statistics ran in the reading rooms the readers visiting both reading rooms were described and there was conducted quantity analysis of available documents.

